

A.C. Утешова¹ М.М. Айтказина²

¹*т.ғ.м., лектор Алматы қаласының «Логистика және Көлік академиясы»,
uteshova86@mail.ru*

²*т.ғ.к., доцент Алматы қаласының «Логистика және Көлік академиясы»,
m-tangut@mail.ru*

МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМ ҰҒЫМЫНЫҢ ҚАЛЫПТАСУ ТАРИХЫ

Аңдатпа

Мақалада «мультикультурализм» ұғымының пайда болуы мен оның қалыптасуы, сондай-ақ ғылыми және қоғамдық мәтіндерде жиі қолданылуы қарастырылған. «Мультикультурализм» ұғымына байланысты орыс және шетел ғалымдарының еңбектерінде ұсынылған анықтамалары мен көзқарастары баяндалған. Бұл тұжырымдаманың әртүрлі анықтамаларында, оның белгісіз саяси және мәдени бағыттылығы талданады. Осыған орай «Мультикультурализм» ұғымы әртүрлі ақпарат құралдарында және түрлі аудиторияларда түсіндіріледі, бұл өз кезегінде бұл мәселені егжей-тегжейлі зерделеуді талап ететіні анық. Сонымен қатар, «мультикультурализм» ұғымы этномәдени қозғалыстардың дамуымен байланысты АҚШ, Канада, Австралияның классикалық иммиграциялық елдерде және Еуропа елдерінің көпмәдениеттілігінің негізгі формасы ретінде қалыптасқаны сипатталады. Батыс Еуропадағы мультикультурализмнің пайда болуы мәдени иммиграциялық елдермен салыстырғанда, отаршыл елдердің тарихи дәуіріне байланысты. Батыс Еуропа елдеріндегі мультикультурализм идеологиясы қазіргі заманғы Батыс Еуропа мәдениетінің тиімсіздігі туралы ойланатын либералды құндылықтардың таралуы арқылы нығайтылады. Мұның себебі - Еуропадағы мультикультурализм қарызды және мәжбүрлі саясат ретінде сипат алып отыр. Бұл термин иммиграция және әлеуметтік қиыншылықтар туралы, қазіргі заманғы қоғамдағы келіспеушілік пен ынтымақтастықтың болмауы, мемлекеттің заманауи моделі дағдарысы туралы айтылған кезде туындап көптеген пікірталастарда талқыланып келеді.

Кілт сөздер: мультикультурализм, концепция, миграция, депортация, идеология.

A.C. Uteshova, M.M. Aytkazina

*Magistr of Historical Sciences "Academy of Logistics and Transport",
Almaty, uteshova86@mail.ru*

*Candidate of Historical Sciences, Associate Professor «Academy of Logistics and Transport»
Almaty, m-tangut@mail.ru*

THE HISTORY OF THE FORMATION OF THE CONCEPT OF MULTICULTURALISM

Abstract

The article examines the emergence and formation of the concept of "multiculturalism", as well as its frequent use in scientific and public texts. In connection with the concept of "Multiculturalism", the definitions and views presented in the works of Russian and foreign scientists are presented. Various definitions of this concept analyze its uncertain political and cultural orientation. In this regard, the concept of "Multiculturalism" is interpreted in different media and in different audiences, which, in turn, requires a detailed study of this issue. In addition, it is characteristic that the concept of "multiculturalism" was formed in the classical

immigration countries of the United States, Canada, and Australia, which is associated with the development of ethno-cultural movements, and as the main form of multiculturalism in European countries. The emergence of multiculturalism in Western Europe is associated with the historical era of colonial countries compared to countries of cultural immigration. The ideology of multiculturalism in the countries of Western Europe is supported by the spread of liberal values, which make us think about the ineffectiveness of modern Western European culture. The reason for this is that multiculturalism in Europe has a debt and coercive policy. This term appears and is discussed in many discussions when it comes to immigration and social difficulties, the lack of disagreement and cooperation in modern society, the crisis of the modern model of the state.

Keywords: multiculturalism, concept, migration, deportation, ideology.

А.С. Утешова, М.М. Айтказина

м.и.н., лектор «Академия Логистики и Транспорта»

г.Алматы, uteshova86@mail.ru

к.и.н., доцент «Академия Логистики и Транспорта»

г.Алматы, m-tangut@mail.ru

ИСТОРИЯ СТАНОВЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛИЗМА

Аннотация

В статье рассматривается возникновение и становление понятия «мультикультурализм», а также его частое использование в научных и общественных текстах. В связи с понятием «Мультикультурализм» изложены определения и взгляды, представленные в работах российских и зарубежных ученых. В различных определениях этого понятия анализируется его неопределенная политическая и культурная направленность. В связи с этим понятие «Мультикультурализм» трактуется в различных средствах массовой информации и в разных аудиториях, что, в свою очередь, требует детального изучения данного вопроса. Кроме того, характерно, что понятие «мультикультурализм» сформировалось в классических иммиграционных странах США, Канады, Австралии, что связано с развитием этнокультурных движений, и как основная форма поликультурности европейских стран. Появление мультикультурализма в Западной Европе связано с исторической эпохой колониальных стран по сравнению с странами культурной иммиграции. Идеология мультикультурализма в странах Западной Европы подкрепляется распространением либеральных ценностей, которые заставляют задуматься о неэффективности современной западноевропейской культуры. Причина этого в том, что мультикультурализм в Европе носит долговую и принудительную политику. Этот термин появляется и обсуждается во многих дискуссиях, когда речь идет об иммиграции и социальных трудностях, отсутствии разногласий и сотрудничества в современном обществе, кризисе современной модели государства.

Ключевые слова: мультикультурализм, концепция, миграция, депортация, идеология.

Этносаралық қайшылықтардың нашарлауы, өмір сүру сапасына қол жеткізген елдерде тіпті төзімсіздіктің өсуі- қазіргі әлемдегі үрдістің бірі болып табылады. Бұл сонымен қатар, жаһандық экономикалық дағдарыстың және көші-қон ағындарының өсуі. Осыған байланысты мультикультурализмнің пайда болуының тарихи алғы шарттарын және мәдени контекстін қарастырайық. Мұның бәрі ғылыми-философиялық дискурстың, мультикультурализмнің мағынасы мен келешегінің рөлін қайта қараудың маңыздылығын анықтайды. Мультикультурализм концепциясы әртүрлі түсініктер мен мағыналарға ие: белгілі бір саяси және құқықтық идеология, философиялық және теориялық тұрғыдан, әр түрлі елдерде жүзеге асырылатын мәдениетаралық өзара іс-қимылдың түрлі практикалық

үлгілері және т.б. Мультикультурализм терминіне бірыңғай қатаң анықтама беру мүмкін емес, бұл терминді көрсететін немесе білдіретін әлеуметтік-мәдени шындықтың белгісіздігі мен өзгермелігі анық [1].

Мультикультурализмнің тарихында көптеген мәдени кеңістіктерде бұл құбылысты түсіну үшін нақты теория мен практиканың жиынтығы ретінде көп мәдениеттілікті және мәдени көп түрлілік арасындағы айырмашылықты айқындау өте маңызды. Мультикультурализм - постмодернизмнің әлемдік мәдениетіндегі ең маңызды өзгерістерді сипаттайтын көкжиелік, ризматикалық мәдени өзара әрекеттестікті іске асыруға тән көріністерінің бірі [2].

Соңғы мыңжылдықта мультикультурализм өзін философиялық теория ретінде айқындай бастады, ол 1980-ші жылдардың ортасынан бастап ашылған либерализм мен коммунитаризмнің теориялық үрдістері арасындағы пікірталас нәтижесінде пайда болды. Мәдени әртүрлілікті тану идеясымен қатар, мультикультурализм либерализм мен коммунитаризм идеяларын біріктіреді, бірлікті біріктіруге және либералды түсінушілікті, сондай-ақ «әр түрлі» төзімділікті қамтиды. Социологиялық және философиялық тұрғыда, мультикультурализм концепциясы жеткілікті кең тұрғыда орын алады. Бүгінде мультикультурализм идеясы және жаһандық азаматтық қоғамның пайда болуы әлемдік дамудың әмбебаптығы арасындағы жағымсыз қайшылықты жеңудің ең ықтимал тәсілі болып табылады.

«Мультикультурализм» ұғымы - әртүрлі елдердің мемлекеттік мекемелерінің елдегі көп бағытты халықты мәдени біріктіруге бағытталған, ассимиляция саясатының сәтсіздікке ұшырауының түпнұсқалық актісі. Батыс Еуропадағы мультикультурализмнің пайда болуы мәдени иммиграциялық елдермен салыстырғанда, отаршыл елдердің тарихи дәуіріне байланысты. Батыс Еуропа елдеріндегі мультикультурализм идеологиясы қазіргі заманғы Батыс Еуропа мәдениетінің тиімсіздігі туралы ойланатын либералды құндылықтардың таралуы арқылы нығайтылады. Мұның себебі - Еуропадағы мультикультурализм қарызды және мәжбүрлі саясат [3].

Бүгінгі күні «мультикультурализм» термині ғылыми және қоғамдық мәтіндерде жиі кездеседі. Саяси ғалымдар, социологтар, әлеуметтік антропологтар, мәдениеттанушылар, әлеуметтік психологтар және, әрине, философтар мен журналистер заманауи қоғамның алдында тұрған көптеген мәселелерді түсіндіруге тырысады. Бұл термин иммиграция және әлеуметтік қиыншылықтар туралы, қазіргі заманғы қоғамдағы келіспеушілік пен ынтымақтастықтың болмауы, мемлекеттің заманауи моделі дағдарысы туралы айтылған кезде туындайды; Мультикультурализм сөзсіз мәдениет мағынасы және жеке басының мәні туралы пікірталастарда талқыланады; онсыз білім беру саясатының немесе адам құқықтары тақырыбының маңызды талқылауын елестету қиын.

1960-1970 жылдары «мультикультурализм» ұғымы кеңінен таралып қолданысқа енген. Дәл осылай 1971 жылы канадалықтар өздерінің әлеуметтік саясатына негізделген принципін атаған. Мұндай кең таралуға қарамастан, мультикультурализмнің нақты анықтамасы әлі күнге дейін жоқ. Көптеген авторлар мультикультурализмнің ерекшеліктері арасында азаматтардың жеке және топтық құқықтарын саяси тану қағидаты; адамның және қоғамның әлеуметтік-саяси өміріндегі мәдениеттің маңызды рөлін айқындау; әртүрлілікті оң қабылдау; қосудың маңыздылығын және оны алып тастау проблемасын түсінуді атайды [4].

«Мультикультурализм» термині алғаш мәдениетті елді басқару мәселесін шешуге жауап ретінде 1960 жылдары Канада да пайда болды. Австралияда термин 1970 жылы ресми дискурста қолданыла бастады.

«Мультикультурализм» терминінің пайда болуы Политика мультикультурализма и межкультурные коммуникации [5].

1991 жылы неміс энциклопедиясы Брокгауздың 19-шы басылымында бұл термин толық түсіндіріледі.

- Италиян энциклопедиясы Utet Grande Dizionario Enciclopedico оны 1997 жылғы қосымшаларға қосады.
- «Multiculturalism» сөзі 1989 жылы Оксфорд ағылшын тілінің жаңартылған басылымында пайда болды.

Батыста терминді қолданудың алғашқы фактілерін - саяси ғалымдар, әлеуметтанушылар, әлеуметтік философтардың қатысуымен XX ғасырдың 70-ші жылдарының басына жатқызады.

«Мультикультурализм» терминінің семантикалық анықтамасын алдымен қайда және қашан қабылдағанын анықтау қиын.

Алайда, зерттеушілердің көпшілігі бұл ұғымның отаны XX ғасырдың 60-шы жылдарында Канаданың Англо-Француз елі болып табылатын және дәл осы жылдары Квебек сепаратизмінің, француз тілінде сөйлейтін халықтың патримиясының нағыз қаупі бар тұста, осы ұғымның туған жері Канада деп сенуге бейім. Көп ұзамай, Квебек және оның провинциясы ресми түрде Канададан шығу туралы, кейіннен тәуелсіздік жариялау және франкофондық мемлекет құруын талап етті.

Атап өтетін жайт, мәселе неғұрлым актуалды болған сайын, «мультикультурализм» дегеніміз не? деген сұрақ төңірегіндегі дау-дамай толастаған жоқ. Бастапқыда ол әртүрлі этникалық топтар арасындағы кейбір төзімді қатынастарды білдірді. Іс жүзінде, олар «этнос» және «ұлтшылдық» сөздерін қолданып, әлеуметтік қарым-қатынас процестерін сипаттауды тоқтатты және мәдени әр түрлілікті ерекше атап өткенде, «көпше» сөзі қолданылды. Біртіндеп мультикультурализм ұғымы кеңейтіліп, белгілі бір жеке және шағын топтардың құқықтарын қамтиды.

Кейінірек 1970-1980 жылдарда мультикультурализм саясатын Канада үкіметі ресми түрде мемлекеттік саясат ретінде қабылдады. Нәтижесінде Канаданың федералдық үкіметі көші-қонның әлеуметтік маңыздылығына мемлекеттің назарын аудара отырып, мультикультурализм идеологиясының негізін қалаушы ретінде қабылдап, ал Канаданың Корольдік комиссиясы көбінесе екі тілді, қосмәдениетті, мультикультурализмнің саяси сана-сезімінің пионері деп аталады[6].

Бірнеше ғасырлар бойы Канаданың ұлттық мәдениеті жергілікті аборигендердің салт-дәстүрлері мен әдет-ғұрыптары, Франция мен Англиядан келген халықтар мен сондай-ақ жақын американдық көршілерінің мәдениетімен қалыптасты. Канадада әртүрлі діни ағымдарды ұстанатын халықтар бар, олардың көпшілігі католиктер, одан кейін, протестанттар, еврейлер, индустар, мұсылмандар, буддистер және жергілікті байырғы тұрғындардың дәстүрлері.

Канадалықтар «мультикультурализм» терминін қолданды және оған сипаттама жасауды басшылыққа алды. Қолданылатын құндылықтарда мультикультурализм әртүрлі діни дәстүрлер мен мәдени әсердің сипаттамасын білдіреді, канадалық мәдениеттің симбиозын таныстыру, мәдени әртүрлілікке апаратын түрлі нәсілдік, діни және мәдени бірлестіктердің көптеген өкілдерінен тұратын ұлт.

Шын мәнінде, Канададағы мультикультурализм әртүрлі нәсілдік және этникалық шағын топ өкілдерінің елде қалуына байланысты болды.

Идеологиялық мультикультурализм Канаданың мәдени мозаикасының болуына байланысты, идеялары мен идеалдардың бірқалыпты жиынтығынан тұрады. Саяси деңгейдегі мультикультурализм федералдық, провинциялық және муниципалды домендердің формальдық бастамалары шеңберінде әртүрлілікті басқару мәселелеріне негізделген.

Сарапшылар, Канададағы федералды мультикультурализмнің сипаттамалары шартты түрде дамудың үш кезеңіне бөлінуі мүмкін екеніне келіседі: туындаған (1971 жылға дейін), қалыптасқан (1971-1981 жж.) және институтционалдық (1982 жылдан қазіргі уақытқа дейін):

1 кезең: туындаған: 1971 жылдан бері уақытты, канадалық қоғамның этностық әртүрлілігін қабылдауға біртіндеп көшу уақыты ретінде түсіндіріледі. Мемлекеттік-

ұлттық құрылыс, символдық және мәдени мағынада Канаданың британдық қоғамының қайталануына бағытталған. Барлық канадалықтар 1947 жылы Канада азаматтығы туралы заң қабылданғанға дейін британдықтар деп танылды және ағылшын тілінде сөйлейтін канадалықтардың британдық күшейтулерімен мәдениет рәміздерінің әртүрлі болуы заңдастырылды. Негізінен, орталық билік ұлттық мүдделерге сәйкес келмейтін нәсілдік және этникалық айырмашылықтарды ескере отырып, мәдени біртұтастығының маңыздылығын жоққа шығарды және олардың пікірінше, елдің тұтастығына зиян келтірді. Тек екінші дүниежүзілік соғыстан кейін Еуропадан келген, көшіп келушілердің жаппай ағыны билік органдарының канадалық қоғамның өзгеру динамикасындағы «басқа этностардың» рөлі мен мәртебесін қайта қарастыруға себеп болды. 1960 жылдары болған оқиғалар ассимиляцияның мемлекеттік саясат және одан кейінгі мультикультурализмнің пайда болу мүмкіндігінің ыдырауына жол ашты. Ұлттық саясатты өзгертуге түрткі болған Канаданың байырғы халықтарының Квебекте ұлтшылдық өсіп келе жатқандығы және этникалық шағын топтардың қоғамдағы орны туралы наразылықтарының артуы болып табылады [6].

2-кезең: қалыптасқан (1971-1981 жж.): Корольдік комиссияның екі тілдік және бикультурализм бойынша баяндамасы канадалық қоғамда этника аралық қарым-қатынастардың ықтимал нысаны ретінде ассимиляциялауды емес, «интеграциялауды» ұсынды. Комиссияның ұсыныстары инновациялық этномәдени саясатты енгізу үдерісін жеделдетті.

1971 жылы жарияланған саясаттың негізгі мақсаттары:

- жеке тұлғаның мәдени ерекшеліктерін сақтауға жәрдемдесу;
- этникалық шағын топтарға канадалық қоғам өміріне толық қатысуы үшін кедергілерді жеңуде көмектесу [6].

Осылайша, мультикультурализм саясаты этникалық шағын топтардың жалпы білім беру мекемелеріне толық қатысуын және тең құқылы қатысуын өздерінің мәдени өткендерінің кейбір элементтеріне деген көзқарасын өз бетінше анықтауға құқығын жоққа шығармайды.

- Канададағы әртүрлі мәдени топтардың барлық мүшелері арасында шығармашылық алмасуды қолдау;

- кем дегенде, иммигранттарға бір ресми тілді меңгеруге көмек көрсету.

3-кезең: институционалдық (1982 жылдан бастап қазіргі уақытқа дейін): 1980 жылдары көп мәдениетті саясаттың институционализациясы байқалды. Бұл саясаттың өзгеруі Канаданың ұлтаралық қатынастарындағы қиындықтармен сәйкес келді. Ірі қалаларда иммиграция қысқа мерзім ішінде халық құрамын айтарлықтай өзгертті. Үкімет басындағылар институционалдық өзгерістерді ынталандыру үшін, Канаданың үкіметтік мекемелеріне жаңа көшіп келуші топтардың қолжетімді бейімделуіне назар аударған.

1982 жылдың шілдесінде конституциялық акт негізінде Канаданың құқықтары мен бостандықтары туралы хартия қабылданды. Хартияның Хартияның бірінші бөлімі Құқықтар мен бостандықтардың кепілдіктері деп аталды. Онда Канаданың Құқықтары мен Ережелерінің Хартиясы негізінде көрсетілген құқықтар мен бостандықтарға кепілдік береді. Біріншіден бұл құқықтар мен бостандықтар тек қана заңдылық нормаларымен ғана шектеліп негізі еркін және демократиялық қоғамда түсіндірілуі мүмкін [6].

Екіншіден ар-ождан бостандығы және дінді мойындау, баспасөз бостандығы мен байланыс құралдарын қоса алғанда, ой, наным, пікір білдіру еркіндігі, бейбіт мақсатта жиналыс бостандығы, бірлестіктер бостандығы секілді қарастырылған. Сонымен қатар, теңдік құқық бөлімінде келесідей мәселелер қарастырылған: біріншіден, Заң негізінде барлық адамдардың теңдігі және мемлекет тарапынан қолдау көрсету. Заң жеке тұлғаларға қатысты айырмашылық жасамайды және барлығы үшін бірдей қолданылады және әркімнің нәсіліне, ұлттық немесе этникалық шығу тегіне, түсіне, дініне, жынысы, жасына байланысты немесе ақыл-ойының, мүмкіндіктері шектеулі секілді айырмашылықтарына қарамастан, әрбір адам заң алдында тең қорғалуы қажет. Екіншіден,

Әлеуметтік қорғау бағдарламалары халықтың немесе топтардың қолайсыз жағдайларда, атап айтқанда олардың нәсіліне, ұлттық немесе этникалық шығу тегіне, түсіне, дініне, жынысына, жасына немесе нәсіліне байланысты жағдайын жақсартуға бағытталған заңдарды, бағдарламаларды немесе іс-әрекеттерді қабылдауға кедергі келтірмеу секілді мәселелерді қарастырған.

Классикалық иммиграциялық елдерде мемлекет мәдени, этникалық және ұлттық шағын топтарға жауапты. Осыған байланысты этномәдени үрдістер динамикасы тек иммиграция-ның ұлғаюымен қатар аймақтық этномәдени қозғалыстардың дамуымен байланысты АҚШ, Канада, Австралияның классикалық иммиграциялық елдерде және Еуропа елдерінің көпмәдениеттілігінің негізгі формасы - мультикультурализм қалыптасты [7].

«Мультикультурализм» ұғымы «мәдени плюрализм» және «полиэтникалық» сияқты санаттармен тығыз байланысты, ал кейде тіпті синонимдік ұғымдар ретінде қабылданады. Осылайша, Колумбия энциклопедиясында бұл терминдер балама ретінде пайдаланылады, дегенмен, біздің ойымызша, олар тек қоғамның мәдени және этникалық алуан түрлілігінің фактісін тану арқылы біріктіріледі. Ең басты айырмашылығы - бұл полиэтникалық әртүрлілік үшін реттеуші әдістерді дамытуды білдірмейді. Мәдениеттік плюрализм, этникалық топтардан айырмашылығы, этникалық шағын мәдениетін тұтастай алғанда қоғамның заңдары мен құндылықтарына сәйкес келетін біртекті қоғамды сипаттау үшін қолданылады. Көп мәдениетті қоғам, барлық мәдениеттердің теңдігі, олардың толерантты диалогын білдіреді.

«Мультикультурализм» ұғымы, әрине, оны қолдану ауқымын анықтауды талап етеді. Оның үстіне, терминнің түсіндірмелері түсіндірілмегендіктен, оның мәні мағыналы болып көрінеді. Әдетте «мультикультурализм» терминінің аясында кең мағынада біз мәдениетаралық қақтығыс-еркіндіктің парадигмасын түсінеміз, оның үстемдік қағидасы басым ортада шағын топтардың этномәдениетті, тілдік, конфессиялық және басқа да ерекшеліктерін сақтау және қолдау болып табылады [8].

«Мультикультурализм» тар мағынасында - этномәдени бірлестіктердің тең құқылы өмір сүру қағидасы бойынша политехникалық қоғамдар әлеуметтік үйлесімділік пен тұрақтылық стратегиясын жүзеге асыратын мемлекеттік саясат. Мұндай саясат теорияда толеранттылық мәдениетін қалыптастыруға септігін тигізуі керек, бірақ ол қоғамға жиі агрессивті түрде енеді, бұл төзімсіздік табынушылық туралы сөйлесу уақыты келді. Осы екі анықтамаларда мәдени сәйкестілік басым этникалық аспектілерді көрсететіндіктен, мультикультурализмнің концепциялық көрінісінде олардың контекстік тарылығын атап өту маңызды.

Қорыта айтқанда, «Мультикультурализм» кеңінен тарағанына қарамастан, саяси топтарда ұғымның мазмұны туралы бірде-бір идея жоқ. Мысалы, Канаданың, Австралия мен Жаңа Зеландияның саяси дәстүрлерінде мультикультурализм этникалық және мәдени әртүрлілікті қолдау және әр түрлі этникалық және мәдени шағын бөлікке қатысты саясатты енгізу: әртүрлі байырғы халықтардың ұлттық шағын бөліктері мен жаңа иммигранттарға қатысты саясатты қарастырады. Әртүрлі шағын топтарға қатысты нақты шаралар әртүрлі болуы мүмкін, бірақ саяси дискурста да, саяси ғылым әдебиетінде де олар көбінесе бір атаумен біріктіріледі. Еуропада мультикультурализм көбінесе көшіп-қонушылардың ерекше мәдени ерекшелігін қолдауға арналған нақты саясат болып табылады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Наумов Ф.В. Модели Языковой политики в мультикультурализме // Вестник Томского государственного университета. Культурология и искусствоведение. - 2016. - № 1 - С.21-30.

2. Глобализация и мультикультурализм (монография). / отв. ред. Н.С.Кирабаев. –М.: Изд-во РУДН, - 2005. - 331с.

3. Ананьева Е.П. Типология мультикультурализма в структуре социальных изменений // *ҚазҰУ хабаршысы /Философия сериясы. Саясаттану. Мәдениеттану сериясы.* -2014. - №4. – С. 233-239
4. Веретевская А.В. Значение и значимость мультикультурализма // *Политическая наука.* – 2010. -№1. -С. 29-45.
- 5.КравченкоС. А. Социологический энциклопедический англорусский словарь. Более 15000 слов. / *Москва: Руссо,* - 2002. - 522 с.
6. Day, Richard, 2000, *Multiculturalism and the History of Canadian Diversity* (Toronto, ON: University of Toronto Press) 465 p.
7. Куропятник А.И. Мультикультурализм: идеология и политика социальной стабильности полиэтнических обществ: дис. ...док. социол. наук: 22.00.04. – СПб.:СПГУ, 2000. - 332с.
8. Ильин А.Н. Массовая культура и субкультуры современного общества: специфика соотношения // *ОНС: Общественные науки и современность.* – 2011. - №4. – С. 167-176.

References:

1. Naumov F.V. *Models of language policy in multiculturalism // Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Cultural studies and art history.* - 2016. - No. 1-p. 21-30.
2. *Globalization and multiculturalism (monograph).* / ed. by N. S. Kirabayev. - M.: RUDN Publishing House, - 2005. - 331s.
3. Ananyeva E. P. *Typology of multiculturalism in the structure of social changes. Sayasattanu. Madeniettanu seriyasi.* -2014. - No. 4. - pp. 233-239.
4. Veretevskaya A.V. *The meaning and significance of multiculturalism // Politicheskaya nauka.* - 2010. - No. 1. - pp. 29-45
5. Kravchenko S. A. *Sotsiologicheskiy enciklopedicheskiy anglo-Russian dictionary. More than 15,000 words.* / *Moscow: Russo,* - 2002. - 522 p.
6. Day, Richard, 2000, *Multiculturalism and the History of Canadian Diversity* (Toronto, ON: University of Toronto Press) 465 p.
7. Kuropyatnik A. I. *Multiculturalism: ideology and policy of social stability of polyethnic societies: dis. ... doc. of social sciences: 22.00.04.* - St. Petersburg: SPSU, 2000. - 332s.
8. Ilyin A. N. *Mass culture and subcultures of modern society: the specifics of the ratio.: Social Sciences and Modernity.* - 2011. - No. 4. - pp. 167-176.

